

ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVIIJA — PRILOGA PONEDELJSKEGA JUTRA

ST. 19.

V LJUBLJANI, 9 MAJA 1936.

KNJIGA 19

K MATERINSKEMU DNEVU (F. Müller — Münster)

O KOCHOVEM, BACILU IN ŠE KAJ

DR. MIRKO KARLIN

nogo je ljudi na tem božjem svetu, ki se pretirano boje kužnih klic. Tudi med najvišjim izobraženstvom jih najdemo. Kdo še ni videl bakteriofoba, (tako še ni videl bakteriofoba, ki se svoj živ dan ves zaskrbljen izogiba raznim mogočim in nemogočim napadom tega nevidnega sovražnika), kako skuša s komolcem odpirati kljuko na vratih, da si ne bi zamaza svojih dozdevno čistih rok? Imam odličnega prijatelja, ki se mi pri svidenju boji podati roko, češ da imam v svojem poklicu opravka s samimi ljudmi, ki so prepolni vseh vrst bacilov. Če bi se pa celo hotel malo poigrati z njegovimi otroki, bi on to že smatral za največjo lahkomišelnost, da, neposredno življenjsko nevarnost zanje, ki so vendar še tako nežni in sprejemljivi za škodljivi vpliv teh »uničevalcev človeštva.«

Odkod ta strah pred kužnimi klicami? Odkar je medicinska znanost odkrila pravega povzročitelja nalezljivih bolezni (proti koncu 19. stoletja), so se odkritja vrstila drugo za drugim in danes poznamo že skoraj za vsako kužno bolezen odgovarjajočo mikrobo (malo živo bitje). Poznamo njeno velikost in obliko, njene življenjske pogoje in potrebe, njeno razmnoževanje v človeškem telesu in izven njega, njeno odpornost nasproti raznim kemičnim in fizikalnim sredstvom, ki nam služijo za njeno ugonabljanje. Svet se je čudil tolikemu napredovanju medicinske znanosti in mu z ogromnim napredkom tehnike še krepko pomagal. Mikroskop je postal važno orožje v rokah slehernega zdravnika in na prelomu v naše stoletje je napočila nova, mnogo obetajoča doba v zdravilstvu — doba bakteriologije. Prvi bakteriologi so obenem spočetniki moderne higijene, ki je šele z njihovim trudom dobila pravi pomen in življenjsko važnost, do katere se je povzpela današnji dan. Higiena pa je nauk, ki nas uči, kako je treba živeti, da se izognemo vsem škodljivostim, ki nam stalno groze zrahljati naše zdravje. Moderna hi-

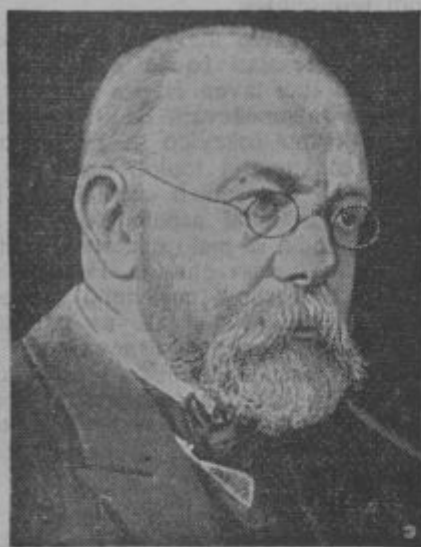

DR. MIRKO KARLIN

giena je na ta način postala medicinska znanost, ki si je naredila nabogo, s koristnimi nasveti uravnava življenje posameznika, predvsem pa širokih ljudskih slojev. Tako je sodobni zdravnik-higienik zapustil bolniško sobo in se napotil, oborožen z nauki sodobne znanosti, med narod kot pridigar, propovedujoč novo vero v bodočnost človeštva. V njegov delokrog spada tudi borba proti nalezljivim boleznim, ki so eden najvrednejših sovražnikov človeškega življenja. Če pa skušaš narod obvarovati pred kužnimi boleznimi, mu moraš vsaj v osnovnih pojmih pojasniti mehanizem okuženja, ga moraš seznaniti s povzročitelji itd.

Higienska propaganda je na ta način zanesla najnovejša dognanja medicinskih strokovnjakov, ki so bila znana komaj peščici izbrancev - zdravnikov, v poljudno razumljivi obliki med narod-laike za namenom, da bi ga prosvetlila in higiensko dvignila. Vsa sredstva so ji na razpolago: šole, dnevno

* (Odlomek iz predavanja ob priliki protituberkuloznega tedna).

ROBERT KOCH

časopisje in v novjšem času še radio. Države kar tekmujejo med seboj, katera bo prednjačila z naprednejšim zdravstvenim zakonodavstvom. Živimo v dobi propagiranja higijene. V najzakovnejših vaseh imamo že podružnice »Rdečega križa«, »Protialkoholne organizacije« in »Protituberkulozne lige« ter letno po več predavanj iz vseh področij higijene.

Odgovor na malo prej izusteno vprašanje torej ne bo težak: dokler ljudje kužnih klic niso poznali se jih tudi niso bali. Trepotali pa so v strahu pred množstvenim umiranjem ob hudih epidemijah kuse, kolere in črnih koz, ki so v prejšnjih stoletjih neznosno pestile človeštvo. Tudi takrat so ljudje že vedeli, da so te bolezni kužne (nalezljive), kar nam pove že sam izraz, toda kako se prenašajo, predvsem pa kdo jih povzroča, to jim je ostala nerazumljiva uganka. Ni čuda, da so se v težkih časih brezupne stiske zatekali k nadnaravnim močem po pomoč. Za vsak pojav v naravi pa je treba čim temeljitejšega poznanja stvari same, zakaj, površnost nam laže zanelie v zmoti ali celo vražo in je čisti pojmi nas obvarujejo pred samolastnim razglabljanjem o stvareh, katerim nismo kos.

Kaj moramo torej vedeti o povzročitelju jetike — bacilu tuberkuloze — in

kakšne posebnosti ga ločijo od ostale družbe bakterij?

Vsi do sedaj znani povzročitelji kužnih bolezni pri človeku in živalih imajo poleg mnogih drugih sličnosti tudi to skupno lastnost, da so z neoboroženim očesom popolnoma nevidni. Zategadelj nikdar ne moremo odločno zagnikati, da bi ta ali onaj predmet (dasl je na videz še tako čist in svetel) na svojem površju ne skrival množice teh neljubih in nezaželjenih prisiljenecv.

Mikrobe delimo na splošno v nevarne — patogene (to je bolezni povzročujoče in v zdravju neškodljive — nepatogene (take, ki ne morejo izzvati bolezni). Nepatogene mikrobe nas danes ne zanimajo. Le mimogrede lahko omenim, da je med njimi še celo mnogo takih, ki so za človeštvo izredno koristne. Spomnimo se samo na kvas, kisló mleko, sir, vrenje mošta itd. Vse mikrobe pa delimo z ozirom na njih obliko v tri glavne podvrste: 1. v koke, ki so okrogle oblike, 2. v bacile, ki imajo obliko palčic in 3. v spirile, ki so svedrasto zavite. Opazujemo jih seveda lahko samo, če jih povečamo s pomočjo mikroskopa na več stokratno naravno velikost. Mnogokrat jih moramo poprej barvati, večkrat kar z več barvami naenkrat po predpisanem receptu, da jih šele razločno vidimo. Največ rabimo v te svrhe t. zv. anilinske barve. Dolgost in širino klič izražamo v mikronih. En mikron je enak tisočinki milimetra.

Kar oglejmo si našega bacila tuberkuloze malo pobliže! Ker ga je prvič videl in opisal znani nemški bakterio- log Robert Koch (leta 1882), ga splošno imenujejo Kochov bacil. Le-ta je 1.5 do 3.5 μ dolga in 0.3 do 0.5 μ široka, včasih malo upognjena palčica, ki ni sposobna lastnega gibanja kot nekatere njene tovarišice (n. pr. bacil legarja). Vsaka od teh palčk je prevlečena z vosku slično kožico, kar je baje vzrok, da je bacil tuberkuloze nasproti vnanjim škodljivim vplivom odpornejši in bolj trdoživ od drugih bakterij. Zato ga umori 5 odstotna karbolna kislina šele po 24urnem delovanju nanj. V vreli vodi vzdrži 5 minut in vročina 70 stopinj ga ubije šele po 20 minutah. V hudem mrazu ostane živ po več tednov, v navadni vodi do enega leta. Le neposredna solčna svetloba ga uniči že v nekaj minutah, medtem ko se

ohrani pri navadni svetlobi po več dni in v temnih kotih stanovanja kar po več mesecev sposoben za okužitev. Zaradi te voskaste ovojnice se tudi pri barvanju ponaša drugače od ostalih bakterij. Barvilo se ga namreč le s težavo prime, po navadi šele, če mu dodamo še kakšno drugo snov, odnosno vse skupaj še segrejemo. Ko je enkrat dobro pobarvan, pa zopet s težavo izpusti pridobljeno bojo, tudi če ga poljemo z močno kislino ali alkoholom. Ta njegova lastnost nam zelo dobro pomaga iz zadrege, kadar ga je treba ločiti od drugih kali, ki mu po obliki na las nalikujejo.

Ze staremu Kochu se je posrečilo, da je prenašal jetične kali od bolnega človeka na zdravo žival in od te pa vse mogoče druge živali. To je bil pač njegov glavni dokaz, da je jetika prenesljiva bolezen. Sicer je že 18 let pred Kochom Villemijn (l. 1866) z vso resnostjo znanstvenega eksperimenta pokazal takratnemu zdravništvu, da je mogoče presajati kužni produkt jetičnega obolenja na zdravo osebnost. Ni pa vedel prav za prav, kaj je prenašal, dokler ni Koch odkril zadnje tajne tega do takrat še v bistvu skrivnostnega pojava. Neke živali so pokazale večjo, druge manjšo sprejemljivost za omenjeno bolezen. V kratkem času se je Kochov laboratorij spremenil v pravo menzarijo. Tako je že on razločeval v e č tipov enega in istega bacila jetike, ki je za eno vrsto živali zelo nevaren, za drugo zopet manj, za tretjo pa sploh ne več. Danes poznamo naslednje glavne tipe bacila tuberkuloze: 1. Typus humanus (človeški tip), 2. Typus bovinus (goveji tip), 3. Typus gallinacius (kokošji tip) in 4. še tip pri mrzlokrvnih živalih (rjbah, želvah, žabah itd), ki ga pa ne priznajo vsi raziskovalci za ravnopravnega. Človeški tip, recimo, je razen človeku še zelo nevaren morskemu prašičku, mnogo manj pa ograja govedo in kunce, prav nič pa ne škoduje kokošim. Goveji tip je pogibelni govedu, srnam in kuncem, malo manj še nevaren človeku in morskim prašičkom popolnoma neopasen pa je mnogim drugim živalim. Samo ob sebi razumljivo vam bo, da vseh teh tipov drug od drugega ne moremo mikroskopsko že po sami vnanji obliki (morfološko) razlikovati. Za tako diferenciacijo so pač potrebne zamotane metode

na poskusnih živalcah in umetnih kulturah (gojiščih).

Tudi na neživo materijo je že Koch poskušal presajati bacile z namenom, da bi mu tudi izven živega telesa rasli in se razmnoževali. Sadil jih je na strjeno krvno sokrvico in jih umetno grel v enakomerni toploti (med 37 in 38 stop. C) v posebnih »valilnicah«. Ni mu to sicer takoj uspelo, šele ko je hranišču dodal še malo glicerina, se mu je ta čudna »reja« obnesla. Pozneje so to metodo Kochovi nasledniki še spopolnili. Bacile so hranili na gnojišču iz krompirja, danes pa uspevačo na izboljšanem jajčnem hranišču s tako lahkoto, da jih lahko uporabljamo v diagnostične (določitvene) svrhe brez težave v vsaki bolnišnici, ki ima le količnik urejen laboratorij.

D A L J E

TEBI, MAMICA!
(H. OST — izrezanka)

NA SMRT OBSOJEN KUZEK

Mirovni sodnik v Yokinhamu, londonskem predmestju, je na smrt obsodil psa, last angleškega letalca stotnika Rose-a, ker je ugriznil 4 osebe. Navzlic ugovoru lastnika in zveze za varstvo živali se je razsodba izvršila.

N A D U R M I T O R

JOSIP LAPAJNE

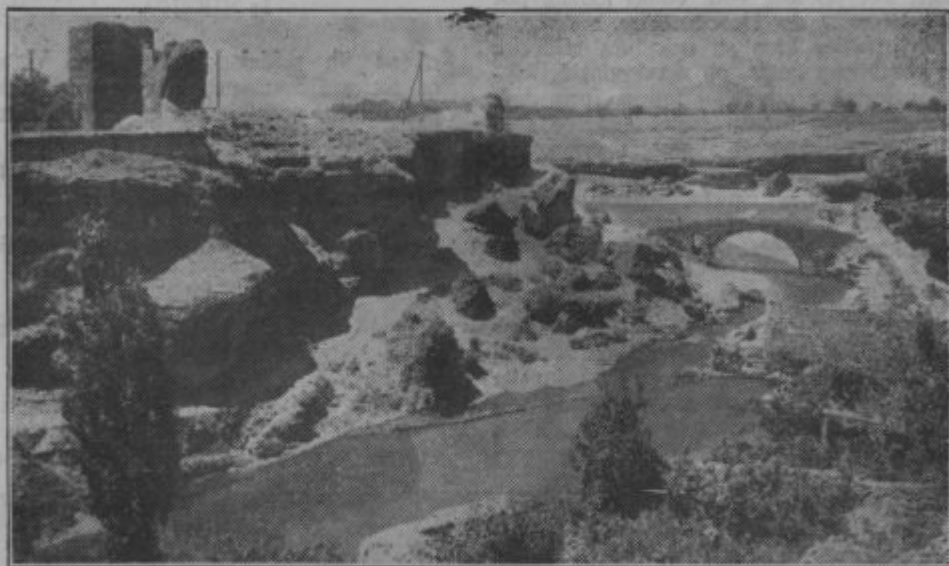
N A D A L J E V A N J E

Ozka dolina se polagoma razvija v široko planjavo. Avto drvi kakor sproščeni ptič po nepregledno ravnj cesti, da se nam kar vrti v glavi. Glej, ondi pred nami velika naselbina — Podgorica! Daleč okrog širna ravan, vsa požgana. Avto zahrešči, ko zavije na desno, na kameniti obok. Vezirnovo čuprijo, pod katero ugledamo globoko v strugi reko Morača.

letu 1878. Tu vidiš gimnazijo, tobačno tovarno in mnogo vojašnic poleg lepših tudi modernejših stavb. Ceste so lepe, široke.

Mesto oskrbuje z vodo vodovod. M je bil, zgrajen še za rimskih časov, saj je bila Podgorica ustanovljena že t 518 p. Kr.

Izven mesta se razprostira velika rodovitna ravan, ki pa je bila, kakor že omenjeno zelo požgana, saj že tri mesece

Pred PODGORICO

Sredi mesta obstanemo. Ura je 17. Prevozili smo spet 59 km.

Ob globoki strugi Morače pridemo v staro turški del mesta, kjer ob slehernem koraku opažaj razvaline in trdnjave stare, silne turške obrambne črte, ki so jo Črnogorci razdejali, čim jim je bila Podgorica priznana po bojih l. 1878. Staro meso je obdržalo svoj turški, srednjeveški značaj. Ulice so ozke, ma'e kočice obdane z visokim zidom, da muslimank ne more motiti moški svet, otroci se pehajo po umazanih ulicah, zvedavo se ozirajo za tucem, doji z vitkega starinskega minareta pa otožno odieka večerni klic muslimanskega svečenika.

V polkrogu sem dospel nazaj v novo mesto, kj ga je zgradil knez Mirko po

ní bilo dežja. Morača sama ne more vplivati na rastlinsko plast zemlje, ker se je globoko zajedla preko proda, ki pokriva vse polje, notri do apnenčevih temeljev. Ob poplavih pa nanese z bregov toliko blata, da se Skadrsko jezero očitvidno zasiplje in širi, dviga gladino, ki ograža vsa naselja daleč proti Podgorici in celo gori v Reki Crnojevica.

Nujno bi bila potrebna izsuševalna dela na jezeru in namakačna na ravnini. Če to kdaj dosežemo, je pridobila Jugoslavija veliko žitno zakladnico, na kateri bi se dal gojiti tudi riž in mnogoteri južni sad.

Prebivalstvo tega samo ne bo zmoglo, pač pa bi to lahko izvedla država, ki

bi se s tem sama razbremenila, da ne bi bilo treba podpirati toliko pasivnih krajev, ki se jim življenjski viri iztekajo v Podgorico.

Zemljevid kaže, da vse življenje vre sem doli, zgodovina pa pripoveduje, da so nekdanji različni rodovi prihajali z okoliških gora sem doli in kakor sestradane kobilice v boju za obstanek izropali vse mesto.

Drugo jutro smo drveli v dolino reke Zete, ki že po svoji vnanjosti izpričuje, da je to najrodovitnejši kraj Črne gore, žitnica zetske banovine, ki se ima za svojo plodovitost zahvaliti toplemu podnebnju, nizki legi in tekoči vodi, ki namaka temnordečo zemljo. Gosto naseljena dolina je važna tudi radi svoje lege, ker po njej vodi edino možna pot od Albanije do Hercegovine.

Od točke, kjer se odcepiča nikšička in kolašinska cesta, ob zgodovinski Duklji, ugledaš pred seboj mnogo prirodnih znamenitosti; prosto stoječe stožce sredi zelene doline in skalnatih vrhov črnogorskega pogorja.

Drveč mamo Spuža, ležečega samo 51 m nad morjem, te okolica spomni na nevednosti političnega prijateljstva in izdajanje malih narodov, ki jih velike države izrabljajo v svojo korist. Na pobudo Avstrije in Rusije so se namreč Črnogorci l. 1787. njim v korist zapletli v vojno s Turki, ob sklepanju miru pa so jih prezeli in izpostavili novemu nasilstvu. Skadrski vezir je pridrl l. 1796. nadalje z 20.000 Arnavti, Toda Črnogor-

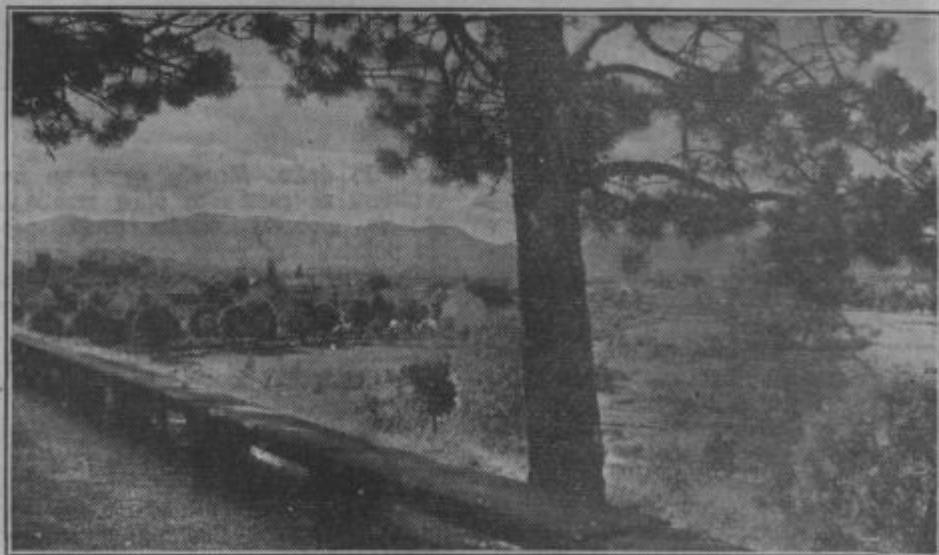

IZ NIKŠICA

ci so jih pričakali pod vasico Visočico tik nad Spužem in jih v 9 urni bitki popolnoma potolkli ter si pridobili najboljši sloves po vsej Evropi.

Vsaka ped črnogorske zemlje bi napolnila cele liste zgodovinskih knjig, in le preveč bi se zamudili, če bi sprosti tipali po labirintu prošlih zgodovinskih dob.

Pet km široka dolina, po kateri se bohoti širokolistna, zdravo zelena turščica, se pred mestom Danilov grad še bolj razširi, tako da se mesto, ki ga je pričel graditi knez Danilo in dogradil njegov naslednik kralj Nikola — lahko še močno razprostre. Za sedaj ima šele

Pogled na NIKŠIC

okrog 900 do 1000 prebivalcev, ko se pa razpredejo projektirane ceste in proge, mu bo bodočnost zagotovljena.

Na prostranem trgu avto obstane, da odloži pošto. Imeli smo priliko opazovati stasite Črnogorce, ki so se zbirali k službi božji. Bila je namreč nedelja. Po kratkem odmoru smo zapustili lično mesto, ležeče 61 m nad morjem. Krasna cesta se je jela polagoma dvigati v brda, tekoč sredi med dolino in reko Zeto, ki se je pričela počasi razgubljati kot ponikovalnica.

Višinski stotaki so se kaj hitro množili, tako da se nam je pri Drenovščici zaprl pogled v Zetsko dolino nad Štubico pa prikazala dolina gorenje Zete

in prostrano nad 600 m visoko ležeče Nikšičko polje, dolgo 15, široko 12 km in popolnoma kraškega značaja.

V Nikšiču smo se pri Amerikancu in izraziti Črnogorki okrepečali s suhim mesom, nato smo pa hitro ogledali mesto, ki je v splošnem čedno, prav s'bskega značaja. Lepa je pravoslavna cerkev in čeden bi bil park pred gimnazijo, če bi suša ne iztisnila iz njega slednjo kapljico vlage. Na prostranem trgu je bilo na prodaj obilo sadja, zlasti grozdja po 3 din kg.

V knjižarni bratov Kavaja sem kupil lično brošuro o Durmitorju, ki so jo menda poslali tudi SPD v Ljubljani. Gospodar, ki je član propagandnega tujsko-

TRIJE MUŠKETIRJI

ALEKSANDER DUMAS ST. © ILUSTRIRAL NÖRRETRANDERS © PONATIS NI DOVOLJEN

D'ARTAGNAN V NOVEM DOMU

Mladenič se je v svoji podstrešni sobi takoj udobno nastanil ter pričel šivati na svoj suknjič in nogavice trakove, ki jih je bila njegova mati odparala od skoraj novega očetovega jopiča ter mu jih na skrivaj izročila. Potem je šel na nabrežje de la Ferraille, da si nabavi nov meč za svojo nožnico,

Na povratku se je v Louvreu seznanil z nekim mušketirjem, ki mu je povedal, da stanuje gospod de Treville v rue du Vieux-Colombier, čisto blizu njegovega stanovanja. To se mu je zdelo dobro znamenje. V mislih na gospoda de Trevillea, ki naj bi bil po očetovem mnenju tretja osebnost v državi, je naglo zaspal.

prometnega društva, nam je uslužno razložil vse durmitorske zanimivosti in mi pojasnil, da dobimo gori vsega, česar hočemo. Da bi ga ne poslušali! K sreči sem pri njem nakupil razglednic iz Nikišča in ocelo Durmitorja. Storitve tudi vi tako, ki bi prišli za menoj. Gori ne dobiš ničesar razen nekaj slik s krajem Nikito na konju.

D A L J E

VITAMINI IN ŽIVCI

Zanimiv poskus je napravil newyorški raziskovalec Dawson. Hranil je podgane s hrano, ki ni vsebovala niti sledu vitaminov. Živali so obbolele, moči so jim čedalje

bolj ginile, končno niso mogle več uporabljati zadnjih nog. V tem stanju jih je Dawson preiskal. In ugotovil je, da so jim bili postali živčni vodi do mišic po obliki in strukturi popolnoma anormalni, živčna substanca se jim je bila dobesedno zrušila.

GLUHONEMI V SOVJETIJI

Dnevnik Trud (Delo) v Moskvi je letos javil, da je v zvezi sovjetskih ljudovlad okoli 113.000 gluhih in mutastih. Blizu 30.000 jih je zaposlenih po tvonicah. Iz moskovske okolice so se 14. januarja zbrali v prestolnici. Njih zastopniki so se obrnili na oblastvo z željo, naj jih po možnosti zbere v istem podjetju, da bodo mogli nadaljevati skupaj svojo izobrazbo in tehnično izpopolnitev.

k

»FIDELIS ET FORTIS«

Končno je prišel veliki dan in d'Arstagnan se je rano prijavil pri vratih, okovanih z močnimi žebli, ki so vedla do palače gospoda de Trevillea. Nad vrati se je blestel posestnikov grb: zlat lev v skoku in z geslom fidelis et fortis — »zvest in junaški«. V tistem času je mogel biti marsikdo junaški, toda le malokdo je bil zvest. Gospod

de Treville je bil med temi. Zato ni čudno, da ga je Ludvik XIII. imenoval za stotnika svojih mušketirjev, ki so imeli zaradi svoje velike vdanosti v službi isto vlogo kakor škotska garda v službi Ludvika XI. Veliko dvorišče je sličilo pravemu vojaškemu taborišču, kjer je zmerom stražilo najmanj 50 mušketirjev, ki so si krajšali čas z vežbami in razprtijami.

TRAGEDIJA LEPE KRALJICE

DR. VLAD. TRAVNER

Pred 400 leti se je izvršil v Londonu pod krinko prava ogaben zločin, ki je zbudil ogorčenje vsega tedanjega sveta: 19. maja 1536 je izdihnila na morišču Ana Boleyn kot žrtev lastnega soproga, pohotnega in krvoločnega kralja Henrika VIII.

Poznejša tako nesrečna angleška kraljica je bila rojena l. 1507 kot hči Tomaža Boleyna grofa Wiltshire in njegove žene, bližnje sorodnice norfolških vojvod. V 7. letu je prišla v

spremljstvu sestre kralja Henrika Marije, ki se je poročila z Ludvikom XII., na francoski dvor. Tu je živela do svojega 18. leta ter si pridobila znatno splošno izobrazbo in fine dvorske manire. Nato se je vrnila v domovino, kjer je postala s posredovanjem sorodnikov dvorna dama.

Henrik VIII. je bil takrat že 19 let poročen s Katarino Aragonsko in imel z njo pet otrok. Kmalu se je pa strastno zaljubil v lepo in kometno dvorjanko. Mislil je, da jo bo pridobil tako lah-

PORTHOS IN ARAMIS

D'Artagnan je bil Gaskonjec, ki se ne ustraši hitro. Vendar se je silno začudil, ko je nenadno stal sredi teh fantov, ki jih je znal krotiti le gospod de Treville. Ko so ga vprašali, po kaj je prišel, je ponižno prosil komornika za prav kratko avdienco pri gospodu de Trevilleu. Med čakanjem se je pridno posluževal oči in ušes. Velik in

zelo močan mušketir mu je posebno ugajal. Imel je bogat orožni prepas. Iz klicov je d'Artagnan zvedel, da je temu velikanu Porthos ime. Nagajali so mu z vseh strani, zlasti elegantno oblečeni mušketir po imenu Aramis. Pravkar sta se oba nekoliko sprekla, ko so poklicali d'Artagnana v avdienco.

ko kakor njeno starejšo sestro Marijo, s katero je imel poprej intimno razmerje. Ana pa je bila pripravljena ugoditi tem željam le, če postane kraljica. Zato je začel kralj trditi, da je njegov zakon po Mozesovi postavi neveljaven, ker je bila Katarina vdova njegovega brata Arturja. Obenem je zahteval od papeža Klementa VII., da razveljavi zakon in omogoči tako zvezo z Ano. Papež mu pa ni hotel ugoditi, zlasti ker je bila Katarina teta nemškega cesarja in španskega kralja Karla V., kateremu se ni maral zameriti. Prav tako so nasprotovali Henriku doma najvišji državni dostojanstveniki kakor mogočni kardi-

nal Wolsey plemeniti kancelar Tomaž Moore, škof John Fisher in drugi. Tako se je ta zadeva zavlekla. Slednjič (1532) se je proglasil Henrik sam za poglavarja angleške cerkve. Svoje domače nasprotnike je kot veleizdajalce deloma prognal, deloma jih dal usmrtiti. Medtem je pregovoril Ano, da je razdrla zaroko s sinom grofa Nottinghamlanda ter se ž njo januarja 1533 skrivaj poročil. Ana je bila namreč takrat noseča; kralj pa je hotel pričakovanemu sinu zagotoviti nasledstvo na prestolu. Maja istega leta je novoinenovani canterburyški nadškof Tomaž Cranmer razveljavil zakon Hen-

STOTNIK KLIČE SVOJE LJUDI

Kakor hitro so se odprla vrata stotnikove delovne sobe, je nastala tišina. Gospod de Treville ni bil videti dobre volje. Kljub temu je sprejel mladeniča, ki se je bil priklonil skoraj do tal, z veliko prijaznostjo in nasmehom. Mladeničev iskreni nagovor ga je raz-

veselil, toda že v naslednjem trenutku je stopil k vratom ter se s kretljivo roke opravičil pred d'Artagnanom. Z jeznim glasom je zavpil: »Porthos! Aramis! Athos!»

rika s Katarino in ugotovil, da je njegova zveza z Ano veljavna. V juniju je bila nova kraljica slovesno kronana. S tem so se ji izpolnile vse želje. Svoj položaj je uporabila, da je pospeševala s Cranmerjem in ministrom Cromwellom Luthrov nauk, da si mu kralj ni bil naklonjen.

Henrikova ljubezen se je kmalu ohladila, zlasti ko je rodila Ana 7. sept. 1533 mesto prestolonaslednika hčer — poznejšo kraljico — Elizabeto, jan. 1536 pa mrtvo dete. V tem času se je zagledal pohotni kralj v mlado dvorno damo Ivano Seymur. Ker bi se rad znebil ljubosumne Ane, ji je očital, da mu streže po življenju in da je prelomila zakon z nekaterimi plemiči, med njimi celo s svojim lastnim bratom grofom Rochefortom. 2. maja 1536 jo je dal zapreti z dozdevnimi ljubimci vred v Tower. Obenem je doščil kot sodnike 26 perov pod predsedstvom

ANA BOLEYN

(Po Holbeinovi sliki — E. JUSTIN)

HENRIK VIII., delo nemškega slikarja Holbeina (slike so našli v nekem angleškem gradu in strokovnjaki so potrdili njeno pristnost, ker kaže izrazite poteze angleškega kralja prav tako natančno kakor do sedaj znane slike v Windsoru in Hamptoncordu)

vojvode Norfolka. Vsi so bili izraziti sovražniki kraljice in imej nalogo, obsoditi njo in soobtožence zaradi veleizdaje, ne pa ugotoviti, če so krivi ali ne. Glavna obremenilna priča v tem sramotnem postopanju je bila svakinja Ane grofica Rochefort, ki je bila pozneje zaradi zavodništva in drugih zločinov obsojena na smrt.

Vsi obtoženci, zlasti kraljica, so do zadnjega trenutka zatrjevali svojo nedolžnost. Kljub temu pa je sodišče že 15. maja izreklo smrtno obsodbo, razveljavilo zakon Henrika z Ano in izključilo njeno hčer Elizabeto od prestolonasledstva. Dva dni pozneje so bili obglavljeni grof Rochefort in štirje sokrivci. 19. maja jim je sledila nesrečna kraljica. Ko je stopila na oder, jo je krovnik, prevzet njene mladostne lepote, prosil jokane oduščanja, da mora izvršiti povelje. Ana se mu je nasmehnila in položila mirno glavo na tla. Takoj nato se je zabliškal smrtonosni meč. Truplo mučeniške kraljice so pokopali brez vsake slovesnosti. Naslednjega dne se je poročil Henrik VIII. z Ivano Seymur.

IZ LITERARNEGA SVETA

SAMUEL PICKWICK — STOLETNIK

Ta dobrodušni prednik našega Matajevega Matije in strica Trebušnika, znameniti duhovni sorodnik dona Kihota, Josepha Prudhommea, Tartarina iz Tarascona in še katerih, praznuje ta mesec v rojstni Angliji, kjer tako cenijo miren, dober humor, poštenje in spoštovanje do bližnjika, svoj literarni jubilej.

Jubilant gospod PICKWICK
(Po Seymourjevi risbi v prvem
snopiču)

Njegov oče, Charles Dickens (1812 — 1870), je bil takrat, pred sto leti, steno-
graf in novinar pri uradnem Mirror of
Parliament. Na pobudo slikarja Seymou-
ra, ki pa je ilustriral samo prva poglavja,
ker je kmalu potem zbolel za vročico in
se sam usmrtil, je poznejši slavni avtor
Davida Copperfielda, Oliverja Twista itd.
pričel pisati svoje Posmrtno papirje kluba
Pickwickovcev, vsebujoče natančna poro-
čila o sprehodih, popotovanjih, dogodiv-
ščinah in športnih podvigih dopisnih čla-
nov imenovanega združenja. In osrednja
pojava te vesele reportaže iz prve polo-
vice minulega stoletja je bil dobrsrčni,
zgovorni, izredno prikupni Samuel Pick-
wick s svojim burkastim, zvestim slugo
Samom Wellerjem, pravim londonskim ša-
ljičcem. Obsirno delo, ki je izhajalo po
snopičih v mesečni nakladi nad 60.000 iz-
vodov, kar je bilo za tisti čas nekaj iz-
rednega, je verno ogledalo, humoristična
epopeja takratne Anglije. Saj je živahni
in budno opazujoči pisatelj jemal iz oko-
lice g. Pickwicka po vrsti na piko svoje
vesele ironije nadute lažjučenjake, brblja-
ve govornike, behave lovce, politične za-
jedavce, svetohlince, jeguljaste odvetnike,

krivične sodnike, bedasta društva, nepotre-
bne ustanove in še to in ono.

Delo si je priborilo velik ugled in vpliv.
Še pred nedavnim sem čital, da se je na
poviz neke angleške filmske družbe, ki
hoče posneti Dogodivščine g. Pickwicka,
glasila cela množica dobrodušnih, rdeče-
ličnih možakarjev iz naroda, želeč nasto-
piti v glavni vlogi tega popularnega pred-
sednika kluba Pickwickovcev. Ali bi našel v
literaturi še kaj takih oseb iz romana, ki
so doživele stoletnico ne samo v
duhu in spominu, ampak tudi v pravem
utelešenju? P. Karlin

NOVE KNJIGE IN BEVIJE

JEZIK V ZORCEVEM »STISKEM TLAČANU«

Nadaljevanje

Zorec je v pričujoči knjigi poživil neka-
tere zastaralke: bajati, balí (nem. wallen?),
hodatj, ljud, merčun, račiti, večé, vojárin,
voza, da je označil staro dobo.

Nadalje so mu kanila s peresa nekato-
ra »hapax legómena«: dobrótovati, jajce v
mák (mehko) skuhati, maščica, bolezen
me pojezdi, rebriti se (bahati se), repiti se
okoli žensk, tevsati (krevsati), zanohtati
se, zatrácati (sr. nem. trätzen-trutzen) idr.

V skladu z ljudskim izražanjem je nje-
gova »oratio lipartita«, povezana z rimo ali
pa z aliteracijo: viti in pestiti, oblesti in
ovohljati, ovohati in ovedeti, stanovitni in
složni, sila in tiska, strad in glad, zanke
in zadržé, moč in mladost, velik in viden,
pamet in preudarek, srce piše in piruje,
srenja in soseska; dalje: Janez janzasti,
Trlep trlepni, itd.

Rud ima podvojitev, ki izraža nestrp-
nost ali naglico: brž brž, dolgo dolgo, hi-
tro hitro, komaj komaj, precej precej,
zdaj zdaj . . . Včasih naletiš na olepsico
ali evfemizem: žensko spriditi, žid se je
kristjanki približal. Redko pa besedno
igro: zapravljati in opravljati.

Poosebitev mu je posebno pri srcu: sa-
me si oči menca, megla je oslinila njive,
težki trebuhu temnih oblakov, somrak že
napol miži, misli vasujejo pri tlačanki . . .

Naj dodam še nekaj ozkih dialektizmov,
ki se jih Zorec oklepa: zgubom, dohom,
prebom, razgubodo se; všénica, svetovaj
(svétu). Prav se piše: rajnica, hitrica, zlo-
dėja, štramja, deželjan, venoč (5), ono-
gavičena čebela, plaščnica, natvesti²) (ne
natveziti). Anahronizem »ljubljanška sraja-
ca« (158) ne bi bil pogodu pokojnemu žup-
niku Vrhovniku. V rečenici: z igro nehati
(61) bi po Koštiálovem »Brusu« kazalo
opustiti predlog; ako pravijo Srbi: prestati
s eksperimentiranjem, se mi zdi to posne-
to po zapadnih jezikih: *mit* etw. aufhören,
špan. *acabar con* su miseria, *torminar con*

semejante vida. Za: pomesti s kom (26) ima Plet. p. koga = ob tla vreči Medmet pred zvalnikom: o čuvaj! o klepecl se v mojem narečju rabi le za daljavo. Besedna stava: Oni je umolknil in pobesil oči (Breznik, Sloven. slovnica, 1934, § 370) se mora prenarediti: in oči pobesil . . . Enako:

Pri grofu tako ne bi opravil nič (54): ne bi nič opravil . . . Šrota Jerica toži:

Boljši mati so mrtva

kakor živa mačeha . . .

Deseti brat: Kdor mu privede vas, žive ali mrtve (= grofa). Marsikdo bi zapisal: živega ali mrtvega. Zaradi jasnosti, spoštovanje se lahko razvidi iz zaščitke. *Starih očeta smo pokopali, sem čul v Ribniški dolini, to je res; vendar je tu samo ena prilika, da se pokaže čast.*

Obširneje sem se pomudil pri tej knjigi, ki priča, kako močno njen pisec čisla svojo materinščino in kako dobro ovlada govorico svojih dedov. A. Debejnak

¹⁾ O sličnem nazivju je pred nekaj meseci razpravljaj v »Izvestju muzejskega društva« dr. J. Kelemina

²⁾ Še huje je glagol potrvojen v tem zgledu: Ali je etično ako nadvežemo zapupno vprašujočemu otroku pravljico o štoklji? (Zdravn. vestnik 19. IV. 1930).

Uredništvo je prejelo:

DR. FRANC DETELA Zbrani spisi, Uredil Jakob Solar, II. zvezek Založila družba sv. Mohorja v Celju, 1936. Z. Uvodom in Opombami str. 400.

KRONIKA SLOVENSkih MEST letnik III, št. 1. je izšla z naslednjo vsebino: Evgen Jarc, Osnove sodobne zaščite otrok v Sloveniji (S slikami) Dr. Fr. Kovačič, A. M. Slomšek v slikah (z nenavadno opazko uredništva, da odgovarja avtor sam za pisanje Slomšek-Slomšeka). Janko Jarc, Narodno prebujenje Novega mesta ob njegovi petstoletnici (s slikami). Članek se bo nadaljeval. Fr. Stele, Problem varstva spomenikov v slovenskih mestih (s slikami). Jar. Dolar, Anton Tomšič v Mariboru (važen prispevek k poitično-publicistični zgodovini Slovencev. Značilna že za tedanje razmere je avtorjeva ugotovitev stoda napetih odnosov med njim in vodilnimi štajerskimi politikami, ki so mu menda prevečkrat dajali čutili podrejenost v njihovi službi, ni povzročila samo njegova velika zagrenjenost...). Nadaljuje se dr. A. Vodnika arhivalna studija o Francescu Robbi nakar sledi zanimiv statističen prispevek L. Pippa o Zadržanih rezultatih popisa prebivalstva priključenih okoliških otčin. M. Čadež je prispeval poročilo o Označbi ljubljanskega vremena, A. Podbevšek pa nadaljuje svojo poročilo o Narodnih domovih v Sloveniji. Dr. I. Senekovič piše o Sedemindvajsetem januarju 1919 z nekaterimi novimi podatki. Nič manj ni zanimiv prispevek J. Orožna o Celju med svetovno vojno. Slede: Naša kro-

nika, Prva kulturna konferenca slovenskih mest, Iz naših mest, Komunalne vesti, Med »inzeratnim delom« sta zanimiva prispevka Janeza Rožencveta: Ljubljana in druga naša mesta v potpisu iz leta 1875 ter H. Druzoviča: Pomen V. Parme za razvoj slovenske opere. - Kakor kaže prva številka novega letnika, bo Kronika tudi nadalje ohranila dosedanji način urejevanja. Kronika se naroča pri upravi v Ljubljani, Mestno načelstvo, Gosposka ulica 15 ter stane celoletno din 60.

REJEC MALIH ŽIVALI leto 3. št. 5. vsebuje na prvem mestu predsedstveno poročilo o društvenem delu, nakar sledi kakor vselej množica zanimivih člankov iz peres strokovnjakov. Za perutinarje so važni vsi štirje prispevki: Leukemija (dr. L. Kocjan), Današnje stanje kokošereje na kmetih (prof. F. P. 3. Rjavi hrošč, močno krmilo za perutnino) C. Z. in O reji domačega goloba (Iv. Zupanc). O razvoju reje angorskega kunca pri nas poroča V. Kuntara, ki piše tudi o angorskem kuncu na razstavi in njegovi oceni. Ban. Referent J. Hladnik piše o pravilni odbiri plemenških ovac. Fr. Kristof pa o prehodnem krmiljenju pri kozah. J. Kelnarič kramlja o naših kanarčkih v maju. Sledi podlistek Naš stari Putelj (Fr. Sicherl), ter zanimiva drobna poročila Rejec, ki bi ga moral poznati vsak na deželi, se naroča v Ljubljani, Karunova ul. 10 ter stane letno 30 din.

ADMIRAL DAVID BEATTY

(1871 — 1936)

To je bil najmlajši general Velike Britanije in poseben ukaz je moral poseči vmes, da se je uredilo njegovo napredovanje. Izkazavši se ob Nilu v Sudanu, v Kahiri kot izvrsten vojak in pomorščak, je l. 1912 prišel v admiraliteto. Winston Churchill mu je l. 1913 ponudil poveljstvo nad eskadro bojnih križark, preskočivši celo vrsto starejših admiralov. Beatty je bil sportski, drzen, proti uradnemu »šimljuc, sovražnik pisarij. Tako so ga vsi v Ljubili, da je že po nekaj tednih njegov pomočnik, admiral Pakenham, izjavil Churchill: »Nelson je od mrtvih vstal«. Beatty se je odlikoval zlasti v bitki pri Dogger-Banku. (n)

TEHNIČNI OBZORNİK

MAGNETOFON

Magnetofon je priprava, ki nalikuje telegrafonu, o katerem je Žis podrobno pisal lani. Navzlic podobnosti moramo tudi o novi pripravi spregovoriti. Saj je izum nove priprave zgled dobre tehnične dejavnosti, ki ji je glavno vodilo smotrenost in čim večja zmogljivost.

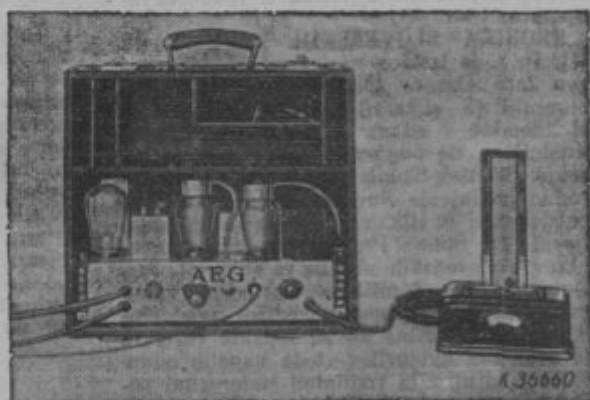
Morda ne bo povsem odveč, če omenimo, da je telegrafon priprava, v kateri sprejema in oddaja zvok okoli 3 mm širok jeklen trak. Posnetek zvoka se izvrši

treslaji in sunki; nasproti svetlobnim posnetkom ima to veliko prednost, da je sposoben za takojšnjo oddajo zvoka, kar film, ki ga je treba razvijati in kopirati, ni.

Z magnetofonom je naposled nastala priprava, ki si bo v kratki dobi zlahka utrla pot v svet. Bistvo nove iznajdbe je vsebovano v zamenjavi jeklenega traka z 0,05 milimetrov debelim in 6,5 milimetrov širokim filmskim trakom, ki je prevlečen s tanko plastjo enakomerno porazdeljene-

SLIKA 2

pri tej pripravi tako, da mine trak elektromagnet, ki spreminja svoje magnetno polje v ritmu govora ali glasbe. Velika hiba telegrafona je izredna teža magnetnega traku, ki tehta za poluren posnetek nad 10 kg. Kljub temu nedostatku se je poleg gramofonskega in svetlobnofilmskega postopka za snemanje zvoka v preteklih letih magnetofon precej opasno uveljavil v praksi. Nasproti gramofonskemu snemanju ima dvoje prednosti: 1.) sprejema brez prečinitve zvok šest do osemkrat dalj časa in 2.) je uporabljiv tudi v tovarnah, vlakih in avtomobilih, ker mu ne škodijo

ga železa. Filmski trak se promika s hitrostjo 1 m v sekundi mimo elektromagneta, ki je preko ojačevalca zvezan z mikrofonom, in ki omagnetni plast železovega prahu. Filmska tuljava ima premer 30 cm in tehta skupno s filmom za polurni posnetek le kilogram. Pri tem pa sliki kvaliteta zvoka, ki ga trak odda, povsem kvaliteti dobrega radio sprejemnika.

Pri magnetofonu je zlasti omenbe vredno dejstvo, da samodelno zbrise zvok raz nerabnega traka, kar zelo poceni posnetke. Poleg tega je mogoče izrezati najvažnejša mesta na traku ter jih zlepjene

SLIKA 1

shraniti kot celoto. Ker je filmski trak bolj cenen ko jeklen, ki ga potrebuje telegrafon in ker poleg tega ni podvržen koroziji, tudi shranjevanje traku ne zahteva posebnih izdatkov. Ker se lega omagnetnih delcev na traku pri oddaji zvoka ne spremeni, ni omejeno število oddaj.

Doslej je bil zgrajen magnetofon v dveh primerkih. V prvem sta magnetofon (sl. 1) in mikrofonski z ojačevalcem (sl. 2) nameščena v treh kovčegih, ki jih zaradi njho-

Sl. 3.

ve majhne teže ni težko prenašati. V drugem je magnetofon z dodatnimi pripravami vred vgrajen v omarico, ki je opremljena s kolesi (sl. 3). Prva naprava naj bi omogočila posnetke govorov, intervjuov, sodnih obravnjav, zasliševanj, radio-reportaž itd., z drugo pa naj bi naposled prišel v pisarne nenadkriljiv diktirni stroj.

Rokovanje z magnetofonom je zelo enostavno. Omogoči ga krmarjenje štirih gumbov, ki so tako medsebojno zvezani, da je sleherni napačni okret že v naprej onemogočen. V primeru, ko se pri snemanju trak strga ali pa izrabljuje, se nemudoma sproži zvonček, ki opozori na zastoj. Po dokončanem snemanju zvoka odvijte magnetofon trak na drug bobnič v teku štirih minut. Ker ohrani magnetofon govorno besedo v barvi in svojskosti do najmanjših podrobnosti, — kot je že uvodoma poudarjeno — bo kaj kmalu povsem izpodrinil svojega okornega prednika: telegrafon. (tma)

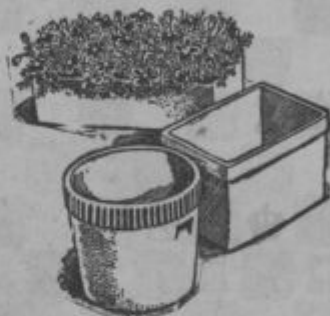
Novo pritrditev gumijevega podpetnika je iznašel neki nemški iznajditelj. Odslej bo torej mogoče zamenjati enostransko pošvedran podpetnik z desnega čevlja na levega in obratno, s čimer bo dosežena enakomerna obraba.

Daljnovid z napetostjo 110.000 voltov bodo zgradili letos prvi na svetu Nemci med Corneveci in mestom Halle na Saali. Predsednik Turčije Kemal Atatürk se že

PRAKTIČNE NOVOTE

Trpežni zaboji za cvetlice

Ljubitelji cvetlic in lastniki balkonov gotovo polagajo mnogo vrednosti v zaboje za rastline, ki jim vreme ne more do živega. Običajni lesení zaboji ali vedra postanejo po nekem času žrtev notranje in zunanje vlage deske prično gniti in barva se prične luščiti. Nove posode za cvetlice iz mešanice azbesta in cementa, ki jo uporabljajo z uspehom tu-

di za gradnjo hiš, pa se upirajo vsakemu vplivu od zunaj in znotraj. Ni jih treba pleskati in se prilagajo s svojo naravno svetlo sivo barvo barvi sten. Po želji jih je dobiti tudi barvane, vendar v tem primeru niso pleskane, temveč iz materiala, ki je ves prepojen z barvo. Za prezračevanje in odvod vode iz zemlje, so te posode na dnu omišljene z zadostnim številom lukenj. Skušnja uči, da rastline v teh zabojih in vedrih, izvrstno uspevajo. Dobiti jih je v raznih velikostih, na željo tudi v vsaki poljubni obliki.

FILATELIJA

Nové znamke

Kitajska: V bakrotisku je izšla prav lepa nova serija znamk, ki naj služijo kot nekakšna reklama za kitajski pokret »Novo življenje«. Na znamki po 2 in 5 c. je naslikano sonce, simbol tega pokreta. Sonce je tudi na znamki po 20 c., toda sredi črtnega kroga. Na znamki po 1 dolar je zgoraj svetilnik, ki se dviga iz morja, spodaj pa spet sonce.

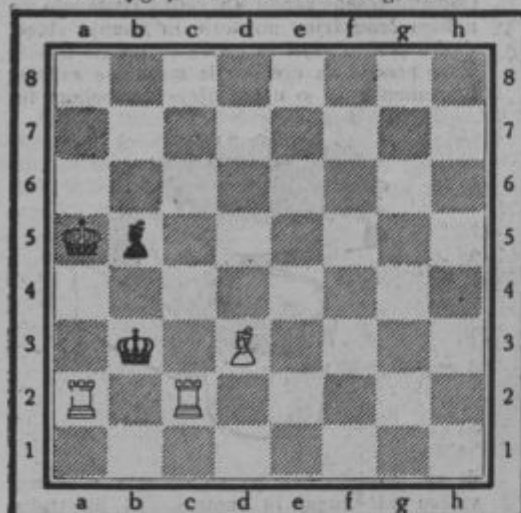
Haiti: Serija spominskih znamk za Dumasovo družino se nadaljuje. Izšla sta novi znamki s sliko Napoleónovega generala Dumasa in Aleksandra Dumasa st., očeta »Treh mušketirjev« in »Grofa Monte Christa«. Znamka po 10 c. je rdeča in rumeno rjava, znamka po 60 c. pa violičasta in rumeno rjava. Razen tega je izšla v isti seriji še letalska znamka po 50 c. v rjavo olivni barvi.

Nigerija: Izšla je nova serija znamk s pokrajinskimi slikami. Vsaka je 11 vrednot od 1/2 d. do 1 funta.

PROBLEM 157

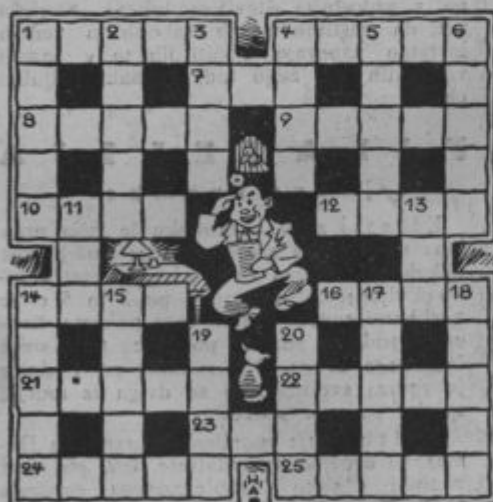
Erich Brunner (Monakovo)
iz knjige: „Miniatures strategiques“

Mat v štirih potezah

K R I Ž A L J K A

Crassus

Vodoravno: 1. senosek, 2. razjedljivi lišaj, kožna tuberkuloza (popisana v prvem koledarju Vodnikove družbe), 7. do-

bro (v abesinščini, obratnica), 8. šestoperica, buzdovan (srb), 9. poljedelec, kmet (obratnica), 11. raj, tudi števnik in angleški politik, 12. prebivalec Iraka, 14. predhodno znamenje; narobe čitano „nihčec“ (otože latin), poslednja oblika psevdonim znanstvenega pisatelja v Sloveniji, 16. piskajoča sapca, dih, tudi apnenčeva tvorba, 21. severnjaško žensko ime, tudi grško-lat, naziv za vres ali reso, 22. obglavljen fašist, 23. načelnik banovine, 24. zapesnica (srb, obratnica), 25. španski politik.

Navpik: 1. vrstnik pesnika Mur-na 2. v Splitu rojeni komponist Franc von (1820-1896), 3. dvokolnica, tudi sesec in žrebičica, 4. glasbilo in denar, 5. ime dveh kraljev v Jugoslaviji, 6. stavec; siv konj; žveplo, 11. hiša, bivalnica, 13. dež Sahare; delovna enota po absolutni meri, 14. glasteni umotvor; hram glasovne umetnosti, 15. žensko ime (v Goncourtovem romanu, prevel Budal), 17. velika ulica v Zagrebu, 18. nebina (jesenska roža), 19. kocka, nerodna stavba v Mekki, 20. jezero v Abesiniji.

Za pravilno rešitev razpisujemo nagrado v obliki slovenske knjige. Pravico do žrebanja imajo samo naši naročniki. Rešitve je treba poslati najkasneje, do 12. t. m.

Rešitev križaljke v št. 16.

Vodoravno: 1. strop, 5. abuna, 8. farangi, 9. čin, 10. atu, 12. Ekar, 14. Ala, 16. Irak, 18. ras, 19. oseka, 21. hrt, 22. srk, 23. sič, 24. pai, 26. sebim, 28. Rim, 20. oklo, 32. ram, 33. hita, 34. oko, 36. bes, 37. Ujeb Neh, 38. Verne, 39. neguš

Navpik: 1. sever, 2. Ofir, 3. pan, 4. Halle, 5. aga, 6. biti, 7. afekt, 9. čas, 11. Urh, 13. kajak, 14. asker, 15. Aksum, 17. ardit, 19. ors, 20. aim, 24. ponev, 25. ilo, 27. Barbo, 28. ris, 29. Maleš, 31. okun, 33. he he, 35. oje, 36. len.

Pravilno in v pravem času so poslali rešitve: Nelly Koštičič, Novo mesto; Anči Lajovic, Litija; Franc Lobnik, Gornji grad; Viktor Sitar, Vinkovci (izžreban za nagrado); Niko Koritnik, Fani Pugelj, Bojan Slih, M. Vertačnik in Peter Sinkovec, vsi v Ljubljani.

ZA BISTRE GLAVE

230

Štirje trikotniki iz šestih črt

Poskusite napraviti iz šestih ravnih črt štiri trikotnike, in sicer tako, da si bosta po dva skladna!

UREDNIK IVAN PODRŽAJ — TELEFON ST. 3126 — UREDNIŠTVO NACELNO
NE VRAČA ROKOPISOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIENIKAR —
TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI, PREDSTAVNIK FRAN JEZERSEK
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knaflijeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4,—
po raznašalcih dostavljena Din 5,—